

RESUMÉ

Brug af data på erhvervsuddannelserne

En undersøgelse af, hvordan data kan indgå i drøftelser af pædagogisk udvikling

Et af de overordnede formål med erhvervsuddannelsesreformen fra 2015 var at styrke kvaliteten af de danske erhvervsuddannelser. Derfor belyser Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) i denne undersøgelse, hvordan erhvervsskolerne bruger kvantitative og kvalitative data til at styrke den pædagogiske udvikling af undervisningen og kvaliteten af erhvervsuddannelserne.

Relevans, faglig kontekst og målgruppe

En af de største uddannelsesmæssige udfordringer i Danmark er at sikre, at der uddannes tilstrækkeligt mange dygtige faglærte. Det kræver blandt andet, at erhvervsuddannelserne kan tilbyde undervisning og et pædagogisk læringsmiljø af høj kvalitet – og at skolerne er gode til selv at udvikle kvaliteten i erhvervsuddannelserne, så eleverne bliver så dygtige som muligt.

Erhvervsuddannelserne har en stærk tradition for at arbejde systematisk med kvalitetsudvikling, eftersom sektoren de seneste årtier har været forpligtet til at have et omfattende systematisk kvalitetsarbejde på de enkelte erhvervsskoler. Det er fx en integreret del af det systematiske kvalitetsarbejde på erhvervsuddannelserne, at de indsamler og forholder sig til forskellige former for kvantitative data som fx resultater fra den nationale elevtrivselsundersøgelse, lokale undervisningsevalueringer og opgørelser af elevers frafald og fravær. Derudover kan der indgå forskellige kvalitative datakilder som fx undervisningsobservationer og interview med elever.

Få undersøgelser kaster imidlertid lys over, i hvilken grad og hvordan man inddrager data i de konkrete pædagogiske drøftelser om udvikling af undervisningen og kvaliteten i erhvervsuddannelserne.

Med denne undersøgelse sætter EVA derfor fokus på, hvordan erhvervsskolerne inddrager data i den løbende kvalitetsudvikling på erhvervsuddannelserne inden for de gældende rammer for kvalitetsarbejdet¹. Undersøgelsen belyser ligeledes, hvad der skal til, for at de forskellige aktører på erhvervsuddannelserne – fra kvalitetsmedarbejdere til pædagogiske ledere og lærere – oplever, at datainformerede drøftelser bidrager til pædagogisk udvikling, og hvad der omvendt kan hæmme, at dette sker.

Undersøgelsen bygger på spørgeskemaundersøgelser blandt henholdsvis kvalitetsmedarbejdere og pædagogiske ledere på erhvervsuddannelserne samt besøg på seks skoler, hvor der er gennemført interview med lærere, pædagogiske ledere og kvalitetsmedarbejdere.

¹ Dvs. inden for de rammer, der er fastlagt i loven om erhvervsuddannelserne og særligt i kapitel 2 i bekendtgørelse om erhvervsuddannelser, BEK nr. 286 af 18.4.2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=200597>.

Rapporten er særligt relevant for pædagogiske ledere på erhvervsuddannelserne samt for ledere og medarbejdere med ansvar for erhvervsskolernes kvalitetsarbejde.

Rapportens hovedresultater

Ledere og kvalitetsmedarbejdere vurderer, at brug af data styrker undervisningen – lærerne er mere forbeholdne

I alt 87 % af de pædagogiske ledere på erhvervsuddannelserne vurderer, at de i høj grad eller i nogen grad anvender data som grundlag for deres dialog med lærerne om udvikling af undervisningen. 73 % af de pædagogiske ledere siger samtidig, at de oplever, at lærerne bruger de tilgængelige data, når de tilrettelægger undervisningen.

Både kvalitetsmedarbejdere og pædagogiske ledere på erhvervsuddannelserne vurderer samtidig, at arbejdet med at inddrage data i det systematiske kvalitetsarbejde styrker kvaliteten af undervisningen. Det er i alt 95 % af kvalitetsmedarbejderne og i alt 78 % af de pædagogiske ledere helt enige eller enige i.

Generelt er lærerne dog mere forbeholdne over for, om arbejdet med data styrker udviklingen af den pædagogiske praksis og kvaliteten af undervisningen, viser interview med lærerne. Lærernes forbehold knytter sig særligt til, at der kan være mistillid til data, at formålet med at indsamle og følge op på data kan være uklart, og at de problemstillinger, der kommer i fokus, når data analyseres, kan være følsomme at diskutere.

Tre barrierer med betydning for lærernes brug af data til pædagogisk udvikling

Det kan være svært at bruge data som et konstruktivt element i pædagogiske drøftelser af forhold i og omkring undervisningen. Undersøgelsen peger på, at der særligt er tre centrale barrierer blandt lærere med hensyn til at inddrage data, så det opleves som et værdifuldt bidrag i arbejdet med at udvikle den pædagogiske praksis:

- Mistillid til data*
Det kan være vanskeligt for lærerne at have tillid til de data, de skal arbejde med, hvis ikke de kan relatere dem til de udfordringer, de møder i deres egen undervisningspraksis. Det kan fx være tilfældet, hvis registerdata er forældede eller udtrukket på et for overordnet niveau. Eller hvis der er en skepsis med hensyn til relevansen af spørgsmål i en fælles spørgeramme til spørgeskemaundersøgelser eller i forhold til, om elever har været tilstrækkeligt forberedte på formål med spørgeskemaundersøgelsen og meningen med de enkelte spørgsmål.
- Svært at skabe en åben kultur*
Det kan desuden være en udfordring at få skabt en kultur for åben dialog om pædagogisk udvikling blandt pædagogiske ledere og lærere på erhvervsuddannelserne. Denne udfordring kan hænge sammen med, at det er uklart for lærerne, hvad data fra fx undervisningsevalueringer anvendes til af deres ledere. Det kan blandt andet være svært at skabe en åben kultur, når benchmarking mellem uddannelser eller lærere er et centralt element i det pædagogiske udviklingsarbejde. Denne tilgang kan gøre det vanskeligt for lærerne at være åbne om deres udfordringer, fordi data opleves som et kontrolelement snarere end et led i en udviklingsproces.
- Uklare rammer for og formål med arbejdet med at følge op på data*
En tredje udfordring er, at lærerne kan opleve, at de pædagogiske drøftelser ikke er rammesat, så formålet med at inddrage data fremgår tilstrækkeligt tydeligt. Det kan fx handle om, at det er uklart, hvilke datakilder og resultater der er mest relevante i forhold til de problemstillinger, der fokuseres på i forbindelse med de konkrete drøftelser. Det kan desuden have en negativ

indflydelse på lærernes udbytte af de datainformerende pædagogiske drøftelser, hvis ikke rammerne omkring drøftelserne understøtter, at lærernes professionelle erfaringer bringes i spil i forbindelse med analysen af data og fastlæggelsen af opfølgende indsatser.

Lærernes forbehold kan stamme fra en uklar sammenhæng mellem formålene med at bruge data på henholdsvis det strategiske og det pædagogiske niveau

EVA's analyse peger på, at lærernes forbehold over for brug af data til pædagogisk udvikling kan stamme fra en uklar sammenhæng mellem kvalitetsudvikling på henholdsvis det strategiske og pædagogiske niveau.

Det strategiske niveau er det overordnede ledelsesniveau, mens det pædagogiske niveau omfatter lærere og pædagogiske ledere på de enkelte uddannelser. På det strategiske niveau er der først og fremmest fokus på kvalitetsudvikling med afsæt i strategiske målsætninger på et overordnet skoleniveau, mens der på det pædagogiske niveau er fokus på udvikling af undervisningen på den enkelte uddannelse og det enkelte hold.

Hvis det ikke er tydeligt, hvordan de strategiske målsætninger for skolens overordnede kvalitetsudvikling spiller sammen med den pædagogiske udvikling på de enkelte uddannelser, kan det være vanskeligere for de pædagogiske ledere at rammesætte det lokale pædagogiske udviklingsarbejde, så det står klart for lærerne, hvad formålet er med at indsamle, analysere og følge op på data.

Den uklare sammenhæng kan være medvirkende til, at det omfattende arbejde med at indsamle og bearbejde data på erhvervsuddannelserne i højere grad anvendes til dokumentation af kvaliteten på skolens strategiske niveau og i mindre grad omsættes til egentlig kvalitetsudvikling på det pædagogiske niveau.

Data relateres ikke altid til den konkrete undervisningskontekst

Undersøgelsen viser, at der også er en udfordring forbundet med at indsamle, bearbejde og formidle data, så lærerne på erhvervsuddannelserne dels kan genkende problemstillingerne fra deres hverdag og dels får inspiration til, hvad de kan gøre anderledes.

Hvis arbejdet med at udvælge, analysere og supplere data skal give mening og være et brugbart afsæt for, at lærerne drøfter pædagogisk udvikling, kræver det, at data relateres til den konkrete undervisningskontekst. Derfor er det væsentligt, at den person, der har ansvaret for at bearbejde data (typisk en kvalitetsmedarbejder), har stor indsigt i konkrete problemstillinger på de enkelte uddannelser – og det er ikke altid tilfældet.

Udfordringen kan hænge sammen med organiseringen af kvalitetsarbejdet. Typisk starter arbejdet med de overordnede kvantitative data på skoleniveau hos en kvalitetsmedarbejder, der indledningsvis bearbejder fx frafaldsopgørelser eller resultater fra ETU'en og elevernes undervisningsevalueringer og videreformidler disse til de enkelte uddannelser. Herefter er det de pædagogiske lederes ansvar at involvere lærerne i arbejdet med at oversætte, analysere og supplere data, så resultaterne kan relateres til genkendelige problemstillinger fra deres pædagogiske praksis.

Undersøgelsen peger dog på, at der ikke altid er de nødvendige ressourcer til stede til arbejdet med at relatere data til en konkret, uddannelsesnær kontekst. Dette drejer sig om både mulighed for pædagogisk sparring til kvalitetsmedarbejdere, metodisk sparring til pædagogiske ledere og lærere og tid til at gå i dybden med analyser af data, så de fremanalyserede problemstillinger også følges op af nye pædagogiske indsatser.

Opmærksomhedspunkter

EVA opstiller på baggrund af undersøgelsen følgende fokuspunkter for erhvervsuddannelsernes videre arbejde med at inddrage data i pædagogiske drøftelser med henblik på udvikling af uddannelser og undervisning.

Styrk sammenhængen mellem strategi og pædagogisk praksis

Der er forskellige formål, logikker og aktører involveret i det datainformerede kvalitetsarbejde på henholdsvis det strategiske og det pædagogiske niveau. Dette kan gøre det udfordrende at skabe en klar sammenhæng mellem de to niveauer, der understøtter, at inddragelsen af data i pædagogiske drøftelser opleves som et brugbart element i det pædagogiske udviklingsarbejde på den enkelte uddannelse.

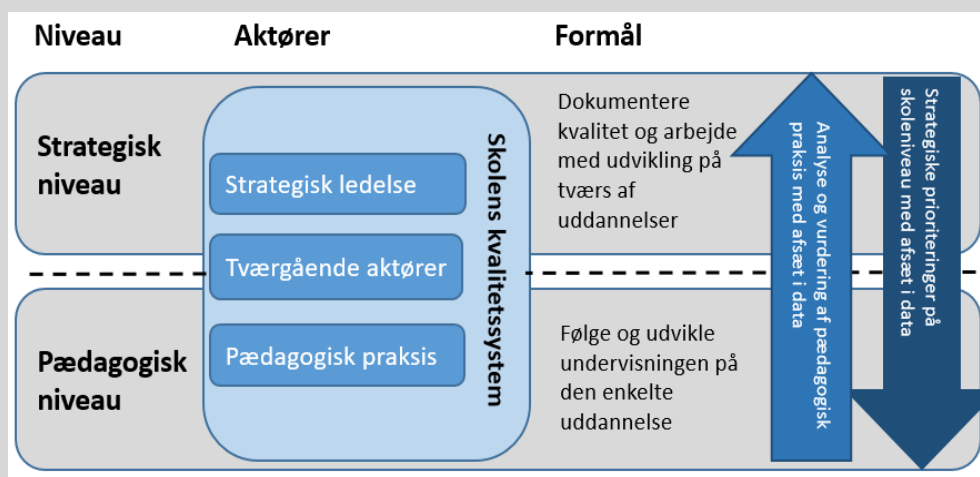
Det er derfor vigtigt, at de strategiske og pædagogiske ledere på erhvervsuddannelserne har et særligt fokus på at styrke sammenhængen mellem kvalitetsudvikling på det strategiske og det pædagogiske niveau. Fx ved at konkrete medarbejdere deltager i både strategiske og pædagogiske udviklingsfora med henblik på at understøtte, at arbejdet på det ene niveau hænger sammen med arbejdet på det andet.

Disse tværgående aktører kan fx være pædagogiske ledere, der både deltager i ledelsesfora på et strategisk niveau og samtidig varetager ledelsen af konkrete udviklingsprocesser med lærerne på erhvervsuddannelsernes pædagogiske niveau. Eller det kan være kvalitetsmedarbejdere, der er forankret i skolens direktion, men som har en stærk pædagogisk indsigt og kan deltage aktivt i datainformerede drøftelser med pædagogiske ledere og lærere på de enkelte erhvervsuddannelser.

Figur 1.1 illustrerer de processer, som kan understøttes, ved at tværgående aktører indgår i skolens kvalitetsarbejde på både det strategiske og det pædagogiske niveau.

FIGUR 1.1

Organisering af et sammenhængende kvalitetssystem



De tværgående aktører kan være med til at understøtte, at strategiske prioriteringer på et overordnet skoleniveau bringes i spil i arbejdet med at udvikle kvaliteten i de enkelte uddannelser. Omvendt kan de være med til at understøtte, at de analyser, vurderinger og indsatser, der finder sted på de enkelte uddannelser, også nuancerer og bidrager til den strategiske kvalitetsudvikling på skolen.

Skab tydelige rammer for arbejdet med data

Pædagogiske ledere og lærere kan opleve det som udfordrende at inddrage data i pædagogiske drøftelser på en måde, som skaber værdi i deres arbejde med at udvikle kvaliteten i uddannelserne og undervisningen.

Undersøgelsen peger på, at det kan understøtte lærernes udbytte af de datainformerende drøftelser, når den pædagogiske leder tydeligt rammesætter, hvad formålet med drøftelserne er, og hvorfor det netop er de udvalgte datakilder og resultater, som er i fokus, samt at lederen sikrer, at der indsamles valide data og skabes en kultur, hvor man kan drøfte vanskelige problemstillinger.

Derfor bør den pædagogiske leder, foruden pointerne fra ovenstående figur 1.1, fokusere på følgende fem forhold i forbindelse med rammesætning af datainformerende pædagogiske drøftelser:

- **Tillid til datakvalitet og gyldighed på det pædagogiske niveau.** Et vigtigt element er her, at de data, som lærere og pædagogiske ledere inddrager i pædagogiske drøftelser, er valide. Dvs. at det er tydeligt, hvad dataene bygger på, og hvordan de er indsamlet, samt at dataene

er tidstro og opgjort på et niveau, der er genkendeligt for de aktører, der skal forholde sig til dem. Det kan desuden styrke tiltroen til data, hvis kvantitative opgørelser og resultater suppleres af kvalitative data som fx undervisningsobservationer eller interview med elever.

- **Åbenhed med hensyn til videndeling.** Åbenhed handler om kulturen på uddannelsen med hensyn til at drøfte vanskelige pædagogiske problemstillinger, både internt blandt lærerne og mellem lærerne og den pædagogiske leder. Det kan blandt andet understøtte en åben kultur for videndeling, hvis den pædagogiske leder går forrest og er åben med hensyn til sit eget udviklingspotentiale eller understøtter et systematisk koncept for lærernes observation og drøftelser af hinandens undervisning.
- **Den pædagogiske leder rammesætter lærernes arbejde med at følge op på data.** Dette forhold handler om at sikre, at der i nye eller eksisterende mødefora er afsat tid til datainformerende drøftelser, og at der er tilstrækkeligt tydelige rammer for, hvilke resultater af data der inddrages og med hvilket formål. Rammesætningen af lærernes arbejde med data er væsentlig, fordi de datainformerende drøftelser af pædagogisk udvikling ofte nedprioriteres til fordel for andre dagsordener, hvis det er uklart for lærerne, hvordan inddragelsen af data kan bidrage til udvikling af undervisningen.
- **Pædagogiske ledere og lærere har et tydeligt billede af formålet med at inddrage data.** Et tydeligt formål handler fx om, at de pædagogiske ledere konkretiserer og drøfter med lærerne, hvilke processer arbejdet med data spiller ind i. Det kan fx ske ved at diskutere, hvilke indsatser der kan igangsættes som opfølgning på drøftelserne, og hvordan disse spiller ind i fælles temaer for pædagogisk udvikling, som eventuelt har et strategisk fokus, der gælder hele skolen, eller er i fokus på den enkelte uddannelse.
- **En fælles forståelse af, at data kun giver værdi, når de drøftes i samspil med praksiserfaringer.** Et fokus på erfaringer fra praksis handler om, at lærernes viden, erfaringer og perspektiver fra den daglige undervisning inddrages som led i analysen og vurderingen af data for at nuancere, forstå og udfordre de mønstre, som tegnes gennem data.

Styrk arbejdet med de enkelte datakilder

Erhvervsskolerne har mange års erfaring med at arbejde systematisk med kvalitetsudvikling – særligt på skoleniveau. Undersøgelsen peger dog på, at der på flere erhvervsuddannelser er behov for at tydeliggøre, hvilke faser arbejdet med data består af, og hvad der er særligt væsentligt at være opmærksom på i hver fase.

Det kan være med til at understøtte validiteten og tiltroen til data på det pædagogiske niveau, hvis der fokuseres på følgende tre faser i kvalitetsarbejdet:

1. **En tilstrækkelig forberedelse forud for dataindsamlingen.** Det handler fx om, at elever er godt forberedt, inden de besvarer et spørgeskema, at man har talt observationer af undervisningen igennem, inden de gennemføres, og at lærerne har indflydelse på, hvad der er i fokus i evalueringen af undervisningen.
2. **Opmærksomhed på timing af dataindsamlingen.** I forbindelse med spørgeskemaundersøgelser som undervisningsevalueringer og ETU'en handler det fx om, at de gennemføres

på et tidspunkt, hvor eleverne har haft tilstrækkeligt meget undervisning til at kunne forholde sig til deres udbytte af den. Desuden skal der være tilstrækkelig tid til, at læreren kan justere undervisningen på baggrund af tilbagemeldingerne. Endelig skal data, der involverer eleverne direkte, indsamles på et tidspunkt, hvor eleverne ikke skal forholde sig til flere andre datakilder samtidig.

3. **Klar rammesætning fra ledelsen med hensyn til opfølgning på resultater.** Det handler om, at den pædagogiske ledelse skal have fokus på at rammesætte de datainformerede pædagogiske drøftelser. Dette kan fx ske ved at udvælge de mest centrale resultater på tværs af datakilder, så de datainformerede drøftelser blandt lærerne kan blive så fokuserede som muligt med henblik på at udvikle opfølgende pædagogiske indsatser. Eller det kan ske ved at udarbejde en konkret dagsorden eller relevante arbejdsspørgsmål, der skal danne ramme om individuelle eller teambaserede drøftelser af data. Dette indebærer at overveje og fastlægge, hvilke temaer der hører hjemme i teamdrøftelser eller lærergruppemøder, og hvilke der er for sensitive at diskutere i et fælles forum.

Desuden skal den pædagogiske leder have fokus på, hvornår det kan være relevant at supplere kvantitative resultater med kvalitative data, fx observationer eller interview med elever, med henblik på at udfolde de pointer, der er vigtige for lærerne i deres konkrete undervisningspraksis.

Endelig kan det være en god ide, at der på den enkelte skole findes en fælles plan for, hvordan data indsamles og behandles, og hvem der har adgang til hvilke typer af data, for at forebygge tvivl om processerne hos lærere og ledere og understøtte begge gruppers tillid til data og motivationen for at anvende dem som afsæt for pædagogiske drøftelser om undervisningen.

Om datagrundlaget

Undersøgelsen bygger på to spørgeskemaundersøgelser blandt henholdsvis kvalitetsmedarbejdere og pædagogiske ledere på erhvervsuddannelserne. Der blev indsamlet henholdsvis 63 og 173 besvarelser, hvilket giver svarprocenter på henholdsvis 77 og 66.

Herudover er der gennemført kvalitative interview med i alt 19 lærere, 14 pædagogiske ledere og 9 kvalitetsmedarbejdere på seks erhvervsskoler.